

การอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง พื้นที่ตำบลพลูเถื่อน
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Conservation of Indigenous Rice Varieties
in Phluthuean, Phanom, Suratthani

วีรศักดิ์ ทองญวน*

Veerasak Thongyoun

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของการปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน ซึ่งปัจจุบันมีการปลูกข้าวไร่น้อยมาก เป็นการหาแนวทางในการอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนี้ โดยวิธีเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการวิธีสัมภาษณ์ การสังเกต และภาพถ่ายประกอบ ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของการปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อนไม่ได้มีหลักฐานชัดเจน ข้าวที่นิยมปลูกคือข้าวพันธุ์แดงหยด พันธุ์ดอกพะยอม ข้าวเหนียวน้ำผึ้ง และข้าวเหนียวดำ การปลูกข้าวอยู่ระหว่างเดือนกันยายน-มีนาคม ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศของแต่ละปี พื้นที่ที่มีการปลูกมากที่สุดคือ หมู่ที่ 1 บ้านเบญจา ขั้นตอนการปลูกมีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ไม้แทงสัก กระบอกหน้าข้าว แกะเก็บข้าว มีความเชื่อเกี่ยวกับการ

* นักวิชาการเงินและบัญชี องค์การบริหารส่วนตำบลพลูเถื่อน จังหวัดสุราษฎร์ธานี; Email: mo-mopanom@hotmail.co.th

ผูกข้าวเพื่อการบูชาพระแม่โพสพ นอกจากปลูกข้าวเพื่อการบริโภคยังมีการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้แก่สมาชิกในกลุ่ม การอนุรักษ์ให้มีการปลูกข้าวสืบทอดต่อไปต้องอาศัยคนในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนส่งเสริม

คำสำคัญ: ข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง, การอนุรักษ์, พลูเถื่อน

Abstract

The purposes of this research was to gather economic, social, and cultural knowledge on the cultivation of indigenous upland rice varieties in Phluthuean area, as there was very little upland rice in cultivation, and therefore to tried to find ways to conserve the cultivation to maintain the identity of the area. Data was collected in the field by interviewing, observation and photograph analysis. The research findings were summarized as follows: The history of local upland rice cultivation of Phluthuean was not evident. The varieties that were commonly grown included Daeng Yod, Dok Pa-yom, Honey Sticky Rice and Black Sticky Rice between September and March depending on the weather of each year. Most were grown at Moo 1 of Banbenja. There were traditional knowledge and equipment used in the process of growing such as wood poles for making seed holes, carved bamboo poles for placing rice seeds and rice reapers. The locals believed in binding rice to worship of the goddess of rice. Apart from growing rice for consumption purpose, there

were also processing groups formed to process rice products to distribute additional incomes among the members of the groups. Conservation of the rice cultivation needed both contributions from the local parties and local administrative organisations.

Key Word: Indigenous Rice Varieties, Conservation, Phluthuean

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรในประเทศส่วนใหญ่ยึดอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก การทำการเกษตรของไทยนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นส่วนสำคัญตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ ขั้นตอนการปลูก การดูแลและบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาตลอดจนการแปรรูปเพื่อการบริโภคและจัดจำหน่าย ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าการเกษตร อาทิเช่น มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา และสินค้าการเกษตรที่สำคัญคือข้าว

ข้าวผูกพันกับคนไทยอย่างลึกซึ้งและยาวนาน จนมีวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อหลายหลาก และตกทอดมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น ความเชื่อเรื่องพระแม่โพสพ ที่ชาวนาเชื่อกันว่าเป็นเทพธิดาที่ปกปักรักษาข้าว การเคารพบูชาจะก่อให้เกิดผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับข้าวก็มีให้ประจักษ์ อาทิเช่น พันธุ์ข้าว ซึ่งมีความหลากหลายทางพันธุกรรมสูง เช่น พันธุ์ข้าวเบา ข้าวกลาง ข้าวไร่ ข้าวขึ้นน้ำ ข้าวเหนียวดำ ข้าวแดง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนถูกคัดเลือกจากชาวนาทั้งสิ้น ฉางข้าวในภาคต่างๆ ก็จะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามชนิดของวัสดุในท้องถิ่น เช่น ฉางข้าวที่มีส่วนผสมของมูลสัตว์ เช่นกระบือผสมโคลนและฟาง ฉางไม้ไผ่ ฉางไม้ ฉางไม้สัก วิธีการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อแนวความคิดที่มีต่อข้าว เพราะแต่เดิมเรา

ปลูกข้าวเพื่อบริโภค วิธีการต่างๆ จึงเป็นวิธีการที่อยู่ร่วมได้กับธรรมชาติ ความรู้ก็เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมกันมาเป็นมรดกตกทอด มีการใช้แรงงานสัตว์ เก็บเกี่ยวนวดด้วยเครื่องมือพื้นบ้าน ใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ย กำจัดศัตรูพืชโดยการถอน ใช้คราด ไถ มีด พรวน จอบ เป็นเครื่องมือ หากแต่ในปัจจุบันวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ในการปลูกข้าวเพื่อค้าขาย อีกทั้งแนวคิดหลักของการปลูกข้าวได้เปลี่ยนไป ทำให้วิธีการเปลี่ยนไปด้วย โดยการใช้เครื่องจักรกลในการเตรียมดิน การใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงรักษาต้นกล้า แน่นนอนว่าแต่ละวิธีย่อมต้องมีทั้งข้อและข้อเสียแตกต่างกันออกไป หากแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่เทคโนโลยีไม่สามารถสร้างสรรค์ขึ้นได้คือ จิตวิญญาณของคนที่มีต่อข้าว

การทำกรเกษตรในภาคใต้ ส่วนใหญ่จะเป็นการทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน เพราะเป็นพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูงและคุ้มค่า พื้นที่ทำนาจึงแปรสภาพเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่นแทนการปลูกข้าว ส่วนการทำนาปลูกข้าวในภาคใต้มี 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ การทำนาปี การทำนาปรัง และการปลูกข้าวไร่ สำหรับการปลูกข้าวไร่นั้น คือการปลูกข้าวของพื้นที่สูงลาดชัน และที่ดอนที่ซึ่งไม่มีน้ำขังในการเพาะปลูก จึงต้องอาศัยน้ำฝนจึงทำให้สามารถปลูกข้าวได้ ปีละ 1 ครั้ง เป้าหมายของผลผลิตส่วนใหญ่เพื่อการบริโภคในครัวเรือน จะมีเพียงส่วนน้อยที่จะเหลือจำหน่ายในชุมชน ดังนั้น พื้นที่เพาะปลูกข้าวไร่เฉลี่ยต่อครัวเรือนจึงไม่มากนัก และสอดคล้องกับจำนวนแรงงานในครัวเรือนนั้น (กู้เกียรติ สร้อยทอง และคณะ, 2548)

ข้าวไรในภาคใต้แตกต่างไปจากข้าวไรในภาคอื่นๆ ของประเทศ เพราะข้าวไรในภาคใต้ทำการปลูกในพื้นที่สูงที่ซึ่งไม่มีน้ำขัง ได้แก่ ที่เนินสูง ที่ภูเขา และที่สวนยางปลูกแทนในปีแรกๆ ที่ดินยังมีขนาดต้นยังเล็ก โดยทั่วไปการปลูกข้าวไร่จะเป็นการปลูกข้าวบนที่ดอนและที่ไม่มีน้ำขังในพื้นที่การเพาะปลูก เนื่องจากที่ดอนโดยเฉพาะบนเชิงเขามักจะไม่มีระดับกล่าวคือ สูงๆ ต่ำๆ จึงไม่สามารถไถเตรียมดินและปรับระดับได้ง่ายๆ เหมือนกับพื้นที่ราบ ดังนั้นชาวนาจึงต้องทำการปลูกด้วยวิธีการแบบหยอด โดย

ขั้นแรกต้องทำการกำจัดหญ้า จากนั้นจึงทำความสะอาดพื้นที่ที่จะทำการเพาะปลูกแล้วใช้หลักไม่ปลายแหลมเจาะดินเป็นหลุมๆ ลึกประมาณ 3 เซนติเมตร ปากหลุมมีขนาดกว้าง 1 นิ้ว ซึ่งปกติจะต้องหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้วก็ต้องใช้เท้ากลบดิน เมล็ดได้รับความชื้นจากดินก็จะงอกและเจริญเติบโตเป็นต้นข้าว แต่เนื่องจากที่ดินไม่มีน้ำขังและไม่มีการชลประทาน การปลูกข้าวไร่จึงต้องใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียวเพราะดินที่ปลูกข้าวไร่จะแห้งและขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นฤดูฝน ดังนั้นการปลูกข้าวไร่จะต้องใช้พันธุ์ที่อายุเบา โดยต้องทำการปลูกในต้นฤดูฝน และแก่เก็บเกี่ยวได้ในปลายฤดูฝน การปลูกข้าวไร่จะต้องหมั่นกำจัดวัชพืชเพราะที่ตอนมักจะมีวัชพืชมากกว่าที่ลุ่ม (ประพาส วีระแพทย์, 2531) นอกจากนี้ในจังหวัดชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสุราษฎร์ธานี จะปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวในระหว่างเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายน ถึงพฤศจิกายน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ๆ หนาแน่นมากแถบอำเภอไชยา อำเภอนาแก เพราะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ส่วนข้าวไร่มีการปลูกในอำเภอเคียนซา อำเภอกิ่วรีรัตนคม อำเภอพนม สำหรับพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร บ้านเบญจา หมู่ที่ 1 ที่ปลูกมากที่สุดในพื้นที่ ชาวบ้านยังคงปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองมาจนถึงปัจจุบัน ข้าวที่นิยมปลูกกันมากคือข้าวพันธุ์แดงหยด พันธุ์ดอกพะยอม และข้าวเหนียวดำ สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวไร่นั้น มีประมาณเกือบ 200 ไร่ ตามข้อมูลของสำนักงานการเกษตรอำเภอพนม เมื่อปี พ.ศ.2553 รายชื่อพันธุ์ข้าว ที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดสุราษฎร์ธานี รายงานว่าเป็นข้าวไร่นั้น ได้แก่ พันธุ์ดอกพะยอม และกุ่มเมืองหลวง แต่ไม่ได้รายงานถึงข้าวพันธุ์แดงหยดแต่อย่างใด ซึ่งข้าวพันธุ์แดงหยดเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นข้าวที่มีสีแดง คล้ายกับข้าวสังข์หยดพัทลุง มีคุณค่าทางโภชนาการสูง รสชาติอร่อย โดยการปลูกข้าวไร่นั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงาม ความรักสามัคคีของคนในชุมชน ตั้งแต่การลงแขกปลูกข้าว การเก็บเกี่ยวแบบวิธีดั้งเดิม การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาเป็นส่วนช่วยในขั้นตอนต่างๆ ในการปลูกข้าว การปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง ชาวบ้านปลูกไว้เพื่อการ

บริโภค ในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ บางส่วนก็จำหน่ายในชุมชนเพียงเล็กน้อย ทุกขั้นตอนของการปลูกข้าวไร่นั้นไม่ได้มีการนำเทคโนโลยี หรือสารเคมีมาเป็นส่วนประกอบในการผลิตข้าว จึงทำให้การบริโภคข้าวที่ชาวบ้านปลูกเองนั้น ปลอดภัยไร้สารพิษ ที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ในปัจจุบันนี้อาหารการกิน ถือเป็นสาเหตุหลักในการก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ และโรคที่ยากต่อการรักษา และเป็นต้นเหตุของการเสียชีวิตของคนไทยในลำดับต้น เช่น โรคมะเร็ง ข้าวที่ได้ชาวบ้านจะนำมาบริโภคในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะจำหน่ายในชุมชนบ้าง ส่วนตลาดภายนอกนั้น ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นรูปธรรม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่สามารถส่งเสริมในด้านงบประมาณ ในการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ ประสานงานในการดำเนินงานในด้านต่างๆ การทำนุบำรุง ศิลปะ และภูมิปัญญา และองค์ความรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น เพื่อให้การปลูกข้าวไร่นาพื้นเมืองได้คงอยู่สืบไปถึงคนรุ่นหลัง ได้สะท้อนให้เห็นถึงความรักความสามัคคี การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นส่วนช่วยในการดำรงชีวิต ให้มีสุขภาพดีทั้งกายและสุขภาพจิต ซึ่งจัดได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะตกทอดต่อไป

ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่นาพื้นเมืองของผู้ปลูกข้าวไร่นาพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน เพื่อให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอน และกระบวนการปลูกข้าวไร่นาด้วยวิธีดั้งเดิม ส่งเสริมและอนุรักษ์ให้มีการปลูกข้าวไร่นาพื้นเมือง มีกระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของผู้ปลูกข้าวไร่นาพื้นเมืองในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริม และอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่ พันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยเลือกใช้พื้นที่ในการศึกษาคือ พื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพลูเถื่อน ด้านประชากร ผู้วิจัยเลือกผู้ปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองจำนวน 10 คน ด้านเนื้อหาสาระศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการปลูกข้าวไร่ กระบวนการปลูก การเก็บเกี่ยว พร้อมรวบรวมเป็นองค์ความรู้ให้ผู้สนใจศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองของผู้ปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา และรวบรวมข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จากแหล่งข้อมูลเอกสารรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวความคิดในการศึกษา

สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้นเป็นจังหวัดที่เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ ด้วยมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น เกาะสมุย เกาะ

พังง์ เกาะเต่า หมู่เกาะอ่างทอง สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวยังมีอีกหลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติเขาสก เขื่อนรัชชประภา เป็นต้น ด้านประชากรจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรายได้เฉลี่ย 138,034 บาทต่อคนต่อปี โดยส่วนมากประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ โดยที่ดินเพื่อการเพาะปลูกประมาณร้อยละ 45 ของพื้นที่ทั้งหมด

โครงสร้างเศรษฐกิจหลักของจังหวัดสุราษฎร์ธานี 5 อันดับแรก พิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ปี 2552 ได้แก่ สาขาเกษตรกรรมสัตว์ร้อยละ 35.35 สาขาอุตสาหกรรมสัตว์ร้อยละ 14.02 สาขาการขายส่งขายปลีกสัตว์ร้อยละ 8.66 สาขาโรงแรมและภัตตาคารสัตว์ร้อยละ 9.91 สาขาการขนส่งสัตว์ร้อยละ 5.37 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdoms) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdoms) หมายถึง การศึกษาเรียนรู้ที่สั่งสมกันมาของคน ตามความคิด ความเชื่อ และความสามารถของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีการพัฒนาปรับตัวให้ดำรงชีพในระบอบนิเวศ รวมถึงการแลกเปลี่ยนแนวคิดทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน และรับเอามาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมเพื่อสร้างประโยชน์หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงอย่างสมสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือสิ่งที่ทำให้กลุ่มชนนั้นๆ สามารถดำรงชีพให้อยู่ในกรอบตามธรรมเนียมในชีวิตอย่างมีการไตร่ตรอง จากประสบการณ์ หรือการสะสมความรู้ ลองผิดลองถูกมาหลายยุคหลายสมัย รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาติชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ที่แสดงออกเป็นลักษณะนามธรรม ในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา ความกลัว

หรือแนวความคิดอื่นๆ ที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นเพื่อการดำรงชีวิตของชุมชนนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม

กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันทางสังคมกลุ่มหรือหมู่คณะนี้ เป็นที่ยอมรับว่าเป็นองค์ภาวะอย่างหนึ่ง ทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเองและตามปกติโดยผู้อื่นด้วย ทั้งนี้เพราะกลุ่มจะมีพฤติกรรมร่วมในแบบฉบับของตนเอง (ราชบัณฑิตสถาน, 2532)

อาภรณ์พันธุ์ จันทร์สว่าง (2534: 54) ให้ความหมายของกลุ่มว่า หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิก มีจุดมุ่งหมาย และกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

กรมส่งเสริมการเกษตร (ม.ป.ป. : 4) ได้กล่าวถึงประโยชน์จากการรวมกลุ่มของเกษตรกร ดังนี้

1. สมาชิกของกลุ่มสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งเดิมไม่อาจทำได้โดยลำพังคนใดคนหนึ่ง
2. สามารถเรียนรู้จากกันและกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ร่วมกัน
3. สามารถวางแผนการผลิต และแผนการวางจำหน่ายผลผลิตหรือแผนการตลาดได้ดีกว่าเดิม
4. กลุ่มจะเป็นแหล่งรับความรู้และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อประโยชน์ของสมาชิกทุกคน
5. กลุ่มจะเป็นองค์กรประชาชนที่เข้มแข็งในการเผยแพร่ความรู้ การให้บริการต่างๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือเกษตรกรในท้องถิ่น

6. สามารถขยายกิจกรรมและธุรกิจให้ใหญ่และแพร่หลายมากขึ้น โดยการเชื่อมประสานกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีธุรกิจและจุดประสงค์ร่วมกัน

7. สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ โดยสะดวก และได้รับความเชื่อถือมากกว่าการดำเนินการโดยเกษตรกรเพียงผู้เดียว

8. สามารถจัดหาปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกลงกว่าปกติ

9. สามารถจำหน่ายผลผลิตผลได้ราคาสูงกว่า

ประโยชน์ของการรวมกลุ่มที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกรนั้นมีความสำคัญมาก เพราะทำให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาในการผลิตและการจำหน่ายได้ดีกว่าทำเพียงลำพัง และได้เรียนรู้จากกันและกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง สามารถขยายกิจกรรมและธุรกิจให้ใหญ่และแพร่ขยายมากขึ้น โดยการเชื่อมประสานกับกลุ่มอื่นๆ มีจุดประสงค์ร่วมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นการประพฤติดีมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยัง

คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็น ภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของควมมีเหตุผล พอเหมาะพอประมาณกับสถานการณ์ บทบาท และหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละ สถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้จนสามารถทำตนให้เป็นที่พึงของตนเองได้ และ เป็นที่พึงของผู้อื่นได้ที่สุด

ผลการวิจัย

สภาพเศรษฐกิจ และสังคม

ประชากรในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อน ประกอบอาชีพทำสวนเป็นหลัก พี่เขยเศรษฐกิจที่สำคัญคือยางพารา และปาล์มน้ำมัน รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง คือรับจ้างกรีดยาง รับจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร และรับจ้างทั่วไป การรับจ้างเก็บยางก้อนถ้วย คือรับจ้างเก็บยางก้อนถ้วยคิดค่าจ้างจากปริมาณยางที่เก็บได้ กิโลกรัมละ 1 บาท การเก็บปาล์มน้ำมัน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าตัดปาล์มจะเป็นการเก็บทะลายปาล์มน้ำมันพร้อมขนส่งไปยังลานรับซื้อ คิดค่าจ้างจากปริมาณปาล์มน้ำมันด้วยเช่นกัน ค่าจ้างประมาณกิโลกรัมละ 60 สตางค์ ด้วยสภาพพื้นที่ในตำบลมีเพียง 5 หมู่บ้าน ทำให้คนส่วนใหญ่รู้จัก และคุ้นเคยต่อกันมีการแบ่งปันสิ่งของ และคงรักษาไว้ด้วยความรัก สามัคคี ปัญหาในตำบลที่มีมากก็เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศด้วยเช่นกัน คือปัญหา ยาเสพติดในชุมชน ซึ่งผู้ประกอบการต้องดูแลบุตรหลานให้รู้เท่าทันภัยของยาเสพติดโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพลูเถื่อนได้จัดโครงการที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ เรียนรู้และทราบถึงภัยของยาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำมาเป็นที่ทำกินก็ เป็นปัญหาใหญ่ในตำบลด้วยเช่นกันด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มภูเขา และมีอุทยาน

แห่งชาติคลองพนม และป่าอนุรักษ์ซึ่งมีชาวบ้านได้แผ้วถางเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างที่ได้กล่าวมา

การสำรวจในพื้นที่ตำบลพลูเถื่อนนั้นเมื่อก่อนนั้นไม่มีรถประจำทางผ่าน รถยนต์ส่วนตัว จึงเป็นยานพาหนะจำเป็นในการเดินทาง คนในชุมชนจึงพยายามที่จะได้มาซึ่งยานพาหนะมีการซื้อรถยนต์ส่วนตัวกันเกือบทุกหลังคาเรือน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา

การปลูกข้าวไรในตำบลพลูเถื่อน ไม่มีหลักฐานที่บ่งชี้ชัดเจนว่ามีกรปลูกมาตั้งแต่สมัยใด และสายพันธุ์ข้าวที่เริ่มปลูกกันนั้นเป็นสายพันธุ์ใด แต่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันข้าวไรที่ได้รับความนิยมปลูกในตำบลพลูเถื่อนนั้น คือข้าวพันธุ์แดงหยด ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับข้าวสังข์หยดพัทลุง เมล็ดข้าวมีลักษณะสีแดง มีกลิ่นหอม เมื่อหุงแล้วจะนุ่มชวนรับประทาน ข้าวไรพันธุ์ดอกพะยอม เมล็ดข้าวสีขาว จะมีลักษณะที่แข็งกว่าข้าวพันธุ์แดงหยดเล็กน้อย ข้าวเหนียวพันธุ์ข้าวเหนียวดำ พันธุ์ข้าวเหนียวน้ำผึ้ง ข้าวเหนียวจะบริโภคโดยการทำขนมต่างๆ จะมีลักษณะที่เหนียว หอมมัน อร่อย การปลูกข้าวไรในตำบลพลูเถื่อน มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า เมื่อก่อนนั้นข้าวที่ใช้ในการบริโภคจะเป็นข้าวไรที่ปลูกเอง ทุกขั้นตอนในการปลูก การเก็บเกี่ยว นั้น เครื่องมือเครื่องใช้เป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น ด้วยสภาพพื้นที่ในตำบลพลูเถื่อนที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับที่ราบ การปลูกข้าวไรจึงมีความเหมาะสม เพราะข้าวไรนั้นอาศัยเฉพาะน้ำฝนตามฤดูกาล เมื่อก่อนนั้นการปลูกข้าวไรจะปลูกเต็มพื้นที่ในตำบลพลูเถื่อน แต่ด้วยเวลาและสภาพการณ์เศรษฐกิจ สังคม ปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่ได้แปรสภาพเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ อย่างเช่นยางพารา และปาล์มน้ำมัน จึงทำให้พื้นที่ปลูกลดน้อยลงมาก เหลือเพียงพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเบญจา ที่ยังคงมีผู้ปลูกข้าวไรกันอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ปลูกในหมู่ที่ 1 นั้นมีประมาณ 70-80 ไร่ พื้นที่การปลูกส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงเป็นการปลูกข้าวไรในพื้นที่ของสวนยางพาราที่มีการปลูกยางใหม่ และต้นยางยังมีขนาดเล็ก ตั้งแต่แรกปลูกถึง 3 ปี และสวนปาล์มน้ำมันปลูก

ใหม่อายุประมาณเดียวกัน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บางรายไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินเอง แต่อาศัยปลูกข้าวของผู้อื่น โดยให้ค่าเช่าเป็นการปรับสภาพและดูแลพื้นที่ หรือไม่ก็เป็นการแบ่งข้าวที่ได้จากการปลูกแล้วแต่การตกลงระหว่างกัน โดยไม่มีการคิดค่าเช่าเป็นเงินแต่อย่างใด บางปีการปลูกข้าวลดน้อยลงเพราะฤดูฝนมาช้ากว่าปกติจึงทำให้การเพาะปลูกได้ล่าช้า การปลูกข้าวไร่นั้นเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี มีความปลอดภัยทางด้านโภชนาการ เพราะทุกขั้นตอนไม่มีการใช้สารพิษที่มีอันตรายแก่ร่างกาย ตลอดจนการแปรสภาพมาเป็นข้าวสารเพื่อการบริโภคและการเก็บรักษา (จินดา มีเพ็งจันทร์, 2555; ปราณี ทิพย์สงคราม, 2555; อำนวย ขำเขียน, 2555; สมจิตร จิตรอาภรณ์, 2555)

กระบวนการปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง

เกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่จะเริ่มการปลูกข้าวไร่ เริ่มด้วยการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกในเดือน กันยายน-ตุลาคม และเก็บเกี่ยวช่วงเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม แล้วแต่สภาพอากาศ และฝนฟ้าในแต่ละปี ขั้นตอนแรกมีการเตรียมพื้นที่ซึ่งเมื่อก่อนนั้นจะมีการใช้กรรไกรดายหญ้า ในการกำจัดวัชพืชและเตรียมพื้นที่ จินดา มีเพ็งจันทร์ ได้ให้ข้อมูลในการกำจัดวัชพืชว่า ด้วยสภาพปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ นั้น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชจึงได้รับความนิยม และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างยิ่งในการกำจัดวัชพืช ยาปราบวัชพืชจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ยาปราบวัชพืชชนิดพาราควอต เป็นยาปราบวัชพืชที่ทำให้เนื้อเยื่อของเซลล์นั้นแห้งลง จะได้รับความนิยมมากกว่าชนิดไกลโฟเสท ซึ่งเป็นชนิดดูดซึม (จินดา มีเพ็งจันทร์, 2555) ผู้ให้ข้อมูล ได้ให้ข้อมูลว่า หลังจากขั้นตอนเตรียมพื้นที่เรียบร้อยแล้วนั้น จะเริ่มกระบวนการปลูก ซึ่งขั้นตอนนี้ส่วนมากมีการลงแขกโดยจะมีเพื่อนบ้านทั้งชายและหญิงมาช่วยกันในการหว่านข้าว หรือมีการสลับกันในการหว่านข้าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักสามัคคีของคนในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ขั้นตอนการหว่านข้าวจะมีเครื่องมือ เครื่องใช้ที่

เกี่ยวข้อง คือไม้แห้งสัก ครอบบ่อน้ำข้าว สำหรับไม้แห้งสักนั้น จะมีลักษณะเป็นไม้สองอัน ที่มีการเล้าให้ที่ปลายนั้น มีลักษณะแหลม สามารถปักให้ดินเป็นหลุมสำหรับการหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าว ความยาวนั้นไม่ได้จำกัดเพียงแต่ให้มีความเหมาะสมกับความสูงของผู้ใช้ ส่วนมากนั้นความสูงจะสูงกว่าผู้ใช้ ผู้ที่ทำหน้าที่ใช้ไม้แห้งสัก คือการทำให้มีหลุมในการหยอดเมล็ดข้าวนั้น จะเป็นผู้ชายส่วนใหญ่ ส่วนผู้หญิงนั้นจะทำหน้าที่ปลูกข้าว โดยการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวใส่เก็บไว้ในครอบบ่อน้ำฝ้าย ที่เรียกว่าครอบบ่อน้ำข้าว ผู้ชายที่ทำหน้าที่แห้งสักจะจับไม้แห้งสักข้างละอัน ทำการแทงลงบนพื้นที่สลับกันให้เป็นหลุมห่างกันประมาณ 30 เซนติเมตร โดยจะมีการย่นเป็นแถวหน้ากระดาน จำนวนขึ้นอยู่กับผู้ที่มาช่วยในการนำข้าว ส่วนผู้หญิงนั้นจะเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งปัจจุบันมีการคลุกสารเคมีเพื่อป้องกันแมลง และมด กัดกินและทำลายเมล็ดพันธุ์ข้าว ดีดีทีเป็นสารเคมีที่นำมาใช้กำจัดศัตรูพืชและสัตว์ มีธาตุคลอรีนเป็นองค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญ จึงจัดอยู่ในกลุ่มคลอรีเนเต็ดไฮโดรคาร์บอน (Chlorinated hydrocarbon) ดีดีทีสามารถยึดเกาะกับอนุภาคต่างๆ ได้ดี จึงแพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อมได้ง่ายด้วยกระแสลมและน้ำ ประกอบกับสลายตัวได้ยากหรือต้องใช้เวลานาน ทำให้ความสามารถเกิดพิษมีอยู่เป็นเวลานานด้วยเช่นกัน แต่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่นั้นใช้ในปริมาณน้อย จึงไม่น่ามีสารพิษตกค้าง (อานวย ขำเขียน, 2555) เมื่อเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวที่คลุกสารดีดีทีเรียบร้อยแล้วจะนำไปใส่ลงในครอบบ่อน้ำ หรือครอบบ่อน้ำฝ้ายนั้นเอง ครอบบ่อน้ำข้าวก็ไม่ได้จำกัดขนาดแต่อย่างใด แต่จะเลือกขนาดไม้ฝ้ายที่มีขนาดพอดี จับได้ถนัดมือ ความยาวก็แล้วแต่ความเหมาะสม ถ้ายาวมากก็สามารถบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวได้มากแต่ไม่ค่อยสะดวกเวลาให้นำมาใช้หน้าข้าว เมื่อคนแห้งสักได้แห้งสักให้ดินเป็นหลุมแล้ว ผู้หญิงที่ทำหน้าที่นำข้าวจะหยอดเมล็ดข้าว ประมาณ 3-4 เมล็ดต่อหลุม แล้วจะใช้ส่วนท้ายของปลายครอบบ่อน้ำข้าวปิดหน้าดินจะเป็นการเดินเรียงแถวหน้ากระดานเพื่อให้ได้ต้นข้าวที่ปลูกเป็นแถวสวยงาม ได้ระยะที่เหมาะสม ถือได้ว่าเป็นการเสร็จสิ้นกระบวนการนำข้าว รอให้เมล็ดข้าวเจริญเติบโตตามธรรมชาติประมาณ 3-4 วัน หลังจากนั้นก็เป็น

การกำจัดวัชพืชที่งอกขึ้นมาใหม่นั้น จะใช้กรรไกรตายหญ้าเป็นเครื่องมือสำคัญ เพราะมีลักษณะที่สามารถเข้าถึงระยะห่างของต้นข้าวได้

นอกจากปลูกข้าว นั้น เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่สมัยก่อนยังนิยมปลูกพืชอีกชนิดหนึ่งควบคู่ไป คือ เตื่อย เพราะว่าเตื่อยจะเจริญเติบโต และมีช่วงอายุใกล้เคียงกับข้าวไร่ เมื่อข้าวไร่ถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลเตื่อยอีกอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งที่นิยมปลูกควบคู่กับการทำไร่ชาวนั้นคือ เผือก จะมีการปลูกใกล้ๆ จอมปลูก ซึ่งหัวเผือกที่ได้จะมีลักษณะที่หัวใหญ่ รสชาติอร่อยเวลานำมาปรุงอาหารทั้งอาหารคาวและหวาน (กาญจน์ รอดหมิง, 2555) การดูแลรักษาและบำรุงต้นชาวนั้นส่วนใหญ่จะไม่มีการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีแต่อย่างใด มีเพียงการกำจัดวัชพืชอย่างที่กล่าวมาเท่านั้น แต่หากมีสัตว์ที่เป็นศัตรูสำคัญของข้าวไร่ เมื่อข้าวเจริญเติบโตออกรวง และสุกเหลืองพร้อมเก็บเกี่ยวคือนกกระจาบจะมาจิกกินทำลายรวงข้าวเสียหาย เกษตรกรชาวไร่มีวิธีการป้องกันคือการนำเสื้อผ้าเก่า มาแขวนไว้ให้มีลักษณะที่ปลิวลม ลักษณะคล้ายกับหุ่นไล่กา เพื่อให้ให้นกกระจาบเห็นแล้วไม่กล้าบินเข้ามาจิกกินรวงข้าว ในขั้นตอนการเก็บเกี่ยวจะมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ในการเก็บเกี่ยวที่สำคัญคือแกะ หรือมันเก็บข้าว ข้าวไร่จะไม่นิยมเก็บเกี่ยวโดยใช้เคียวเก็บเกี่ยวเหมือนกับข้าวที่ปลูกในนาดำทั่วไป สำหรับแกะ หรือมันเก็บชาวนั้น จะเป็นลักษณะเป็นแผ่นไม้ ที่มีเหล็กที่มีลักษณะเป็นใบมีด ใช้มือสอดและเก็บข้าวทีละหนึ่งรวง จนได้ขนาดพอสมควรแล้วจึงใช้ต้นข้าวมัดไว้ เรียกว่าเสียงข้าว ซึ่งขั้นตอนเก็บเกี่ยวต้องใช้ความชำนาญ และความคล่องตัวอย่างยิ่งในการเก็บเกี่ยวเป็นอย่างดี อากาศในภาคใต้ช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวไร่จะมีความร้อนระอุ หมวกใบลานจึงมีความสำคัญในการป้องกันและบรรเทาความร้อนให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี

การเก็บรักษาข้าวไร่ที่เก็บเกี่ยวและรวบรวมลักษณะเป็นมัดๆ หรือที่เรียกว่าเสียงข้าว จะถูกนำมาเรียงเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมพื้นผ้า ซ้อนๆ เป็นชั้นในยุ้งฉาง หรือภาคใต้เรียกว่า เรือนข้าว ซึ่งในปัจจุบันมีให้เห็นน้อยมาก เมื่อมาถึงขั้นตอนการแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อการบริโภค จะนำเสียงข้าวมานวดโดยใช้ทำให้เมล็ดข้าวแยกออกจากเสียง

ข้าว ต้นข้าวที่ผ่านการเก็บเกี่ยวรวงข้าวแล้วนั้นยังเป็นของเล่นสำหรับเด็กๆ ได้เป็นอย่างดี คือการทำปั้งข้าว พ่อแม่ที่ยังคงดำเนินการเก็บเกี่ยวข้าวก็จะทำปั้งข้าวให้ลูกหลานได้เล่นกัน การนำซึ่งข้าวมาตัดให้ได้ขนาดความยาวประมาณ 1 คืบ ใช้แคะตัดและตั้งให้มีซึ่งข้าวมีลักษณะเป็นลื่นปี้เมื่อเป่าลมจะมีเสียงดัง เป็นที่ถูกใจของเด็กๆ นับได้ว่าเป็นของเล่นชิ้นสำคัญที่ก่อให้เกิดความสุขให้แก่เด็กๆ ได้มากที่สุดโดยเฉพาะในสมัยก่อนนั้นของเล่นของเด็กๆ มีเพียงไม่กี่อย่างส่วนใหญ่มาจากวัสดุธรรมชาติทั้งสิ้น หลังจากได้ข้าวที่ผ่านขั้นตอนนวดแล้วนั้นก็จะเป็นนำไปตากแดดบนเสื่อที่ได้จากการสานโดยใช้วัสดุคือใบเตย ใบเตยที่ใช้ได้มาจากต้นเตย คือต้นเตยปาดหนั้น ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับใบเตยหอม แต่มีลักษณะเป็นหนามและเป็นกอขนาดใหญ่ เจริญงอกงามโดยธรรมชาติ เมื่อมีอายุมากขึ้นต้นเตยจะมีลูกที่มีลักษณะเหมือนลูกทุเรียน การนำมาให้ได้เส้นตอกในการสานภาชนะนั้นจะมีการนำเครื่องมือที่เรียกว่าเล็บแมว คือการนำเหล็กแหลมที่มีลักษณะแบนสองอันมาตอกลงบนไม้ไผ่ ใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งเส้นตอกเตยออกมาให้มีขนาดเท่าๆ กัน ใบเตยปาดหนั้นสามารถนำมาแปรสภาพเป็นเส้นตอก สำหรับใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื่อเตย และภาชนะต่างๆ ได้ ภาชนะที่ทำมาจากตอกเตยที่ใช้เกี่ยวกับการแปรรูปข้าวไร่แล้ว นอกจากเสื่อเตยแล้วยังมีภาชนะที่ใช้ใส่ข้าวเปลือกที่ผ่านการนวดข้าวมาแล้ว ชาวปักษ์ใต้เรียกว่า สอบ เมื่อตากแดดประมาณ 1 วันก็จะได้เมล็ดข้าวไร่ที่พร้อมสู่ขั้นตอนการผลิตเพื่อให้ได้ข้าวสาร ซึ่งในอดีตจะมีการตำข้าวโดยการใช้ครกไม้ตำข้าว แต่ปัจจุบันใช้เครื่องสีข้าวแทน เมื่อเข้าสู่กระบวนการสีแล้ว จะได้ผลิตภัณฑ์จากข้าว ทั้งแยกเป็นแกลบ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นวัสดุในการเผาถ่าน ซึ่งในอดีตเป็นสิ่งสำคัญในการเก็บรักษาน้ำแข็งให้คงสภาพได้นาน รำ ซึ่งรำจะใช้เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ไม่ว่าจะเป็น หมู หรือ เป็ด ไก่ รวมทั้งปลายข้าว หรือที่เกษตรกรเรียกว่า ปลายสาร ก็จะใช้เป็นอาหารสัตว์ด้วยเช่นกัน ข้าวใหม่ที่ได้จากต้นฤดูการเก็บเกี่ยวจะมีลักษณะที่หอม มัน ชวนรับประทาน ซึ่งด้วยเหตุนี้สุภาสิด โบราณจึงได้กล่าวถึงผู้รักที่แต่งงานใหม่ว่า ข้าวใหม่ ปลาหมึก (สมจิตร จิตราภรณ์, 2555) ข้าวใหม่นั้นนอกจากจะ

ไว้เพื่อการบริโภคแล้ว เกษตรกรยังนิยมแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องได้นำไปหุงกิน แสดงให้เห็นถึงการมีจิตใจที่ดีงาม การแบ่งปันของคนในสังคม

การเก็บรักษาข้าวสาร ปรารถนาได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกัน กับ สุวรรณนิตย์ เพชรทอง ว่าข้าวสารที่ปราศจากสารเคมีปลอมปน เมื่อเก็บไว้นานๆ จะเกิดแมลงที่เรียกว่า ตัวมอด ขึ้นได้ ซึ่งจะมีการใช้มะนาวใส่ไว้ในภาชนะเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดตัวมอด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้พึ่งพาการใช้สารเคมีแต่อย่างใด สำหรับการหุงข้าวนั้นปัจจุบันใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้าในการหุงข้าว แต่ในอดีตจะใช้การหุงข้าวโดยใช้เตาถ่าน หุงข้าวโดยการเขี่ยน้ำ ถือการหุงข้าวแบบรินน้ำทิ้ง น้ำที่ได้จากขั้นตอนนี้ ชาวบ้านเรียกว่า น้ำหม้อ น้ำหม้อสามารถนำมารับประทานได้ ซึ่งในอดีตแม่ที่มีลูกยังเล็ก นำนมไม่เพียงพอให้ลูกดื่มกิน ก็จะใช้น้ำหม้อให้เด็กกินแทนน้ำนมแม่ ซึ่งจะใสเกลือกเล็กน้อยเพื่อเพิ่มรสชาติ ซึ่งน้ำหม้ออุดมไปด้วยสารอาหารต่างๆ แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว ด้วยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในขั้นตอนการหุงและปรุงอาหาร (สุวรรณนิตย์ เพชรทอง, 2555) นอกจากการหุงข้าวรับประทานปกติอย่างที่ไดกล่าวมานั้น ยังมีการหุงข้าวมัน การหุงข้าวมันคือการหุงข้าวโดยการใช้น้ำกะทิแทนการใช้น้ำเปล่าธรรมดาหุงข้าว ข้าวที่ได้จะได้อร่อยรสชาติที่หวานมันจากน้ำกะทิ ประกอบกับข้าวใหม่ยิ่งทำให้เพิ่มความอร่อยมากขึ้น ยังมีการนำข้าวใหม่ทำเป็นข้าวปั้นคลุกกับมะพร้าว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ข้าวปั้นนกเขา คือการนำข้าวที่ใหม่ที่หุงสุกแล้วนั้นมาคลุกกับมะพร้าวและเกลือกเล็กน้อยเพื่อเพิ่มรสชาติ ผู้ใหญ่นิยมทำข้าวปั้นให้บุตรหลานรับประทาน (อานวย ข้าเขียน, 2555)

วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องในการปลูกข้าวไร่

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ค้นพบว่ามีความเชื่อ ประเพณี ความเชื่อที่ดีงามแสดงออกถึงความกตัญญูต่อแผ่นดิน ความรักสามัคคีในหมู่คณะและชุมชนดังต่อไปนี้

วัฒนธรรมด้านอาหาร การบริโภค

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในการคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง การรับประทานอาหารถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง que แสดงและสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตประจำวันของคน ซึ่งในการลงแขกหรือที่ชาวใต้เรียกว่า ออกปาก คือ การขอให้มาช่วยงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ออกปากหน้าข้าว คือให้ช่วยมาปลูกข้าว เป็นต้น สำหรับวัฒนธรรมด้านอาหารมาเกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไร่ คืออาหารกลางวันทางเจ้าภาพที่ได้ ออกปาก หรือลงแขก ให้คนอื่นมาช่วยนั้นจะต้องจัดเตรียมอาหารมื้อกลางวัน ซึ่งก็จะมีแกงกับข้าวสวย กับข้าวที่สำคัญแฉกจะขาดเสียไม่ได้เลย คือ แกงเผ็ด กะทิไก่กับหน่อไม้ ซึ่งรสชาติจะมีความเผ็ดและจัดจ้านด้วยพริกแกงปักษ์ใต้ และแกงกะทิอุ่นเส้นกับผัก เช่น พัก และเนื้อไก่ กะทิคั้นสดแฉกใส่อุ่นเส้นและผัก เนื้อไก่ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำตาล รสชาติหอมมันก็ช่วยดับรสชาติเผ็ดร้อนได้เป็นอย่างดี ขนมหวาน ยามเที่ยงนั้นคงหนีไม่พ้น ลอดช่องกับกะทิสด ทำให้ชื่นใจในสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าว ในปัจจุบันรายการอาหารได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นอาหารพื้นบ้านทั่วไป การนั่งรับประทานอาหารในไร่ร่วมกัน ได้มีการพบปะเสวนาพูดคุย เมื่อพักกลางวันเรียบร้อยแล้ว และได้ทำงานไม่ว่าจะเป็นการหน้าข้าว และเก็บข้าวนั้น เมื่อเสร็จสิ้นในช่วงเย็นก็จะมีที่นั่งดื่มกินกัน ซึ่งเครื่องดื่มประเภทเหล่านี้ คือเหล้าขาว ทางเจ้าภาพก็เป็นผู้ที่จัดเตรียมไว้ ส่วนผู้หญิงจะไม่นิยมดื่มก็จะนั่งพูดคุยกัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการผูกข้าว หรือรวบข้าว

เมื่อข้าวไร่ที่ผ่านการปลูก และดูแลรักษาสุกเหลืองทองได้ที่แล้วนั้น จะมีการเก็บเกี่ยวตามกระบวนการข้างต้น ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลที่เป็ความเชื่อของคนในท้องถิ่น และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ ก่อนการเก็บเกี่ยวจะมีพิธีกรรมการผูกข้าว หรือรวบข้าว มีลักษณะคล้ายกับพิธีทำขวัญข้าว แต่พิธีการน้อยกว่า คือการเอารวบเอากอข้าว 2-3 กอ มาผูกติดกัน และเอาดินมาแปะไว้มีการกล่าวถึงพระคุณของพระแม่โพสพ เทพีแห่งข้าว

ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยในทุกภาคที่มีการเคารพบูชาเทพแห่งข้าว เมื่อทำพิธีผูกข้าวเสร็จแล้วก็เริ่มการเก็บเกี่ยวได้

การรวมกลุ่ม

นอกจากข้าวที่ปลูกไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนแล้วนั้น ยังมีการรวมกลุ่มในการแปรรูปข้าวที่ปลูกโดยเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อจัดจำหน่ายเป็นการเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มโดยกลุ่มดังกล่าวนี้ ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลพลูเถื่อน มีการแปรรูปข้าวกล้องบรรจุจำหน่าย โดยประธานกลุ่มคือ สมจิตร์ จิตรอาราภรณ์ ได้รวมกลุ่มขึ้นโดยมีชื่อกลุ่มว่า กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ตำบลพลูเถื่อน จัดตั้งลักษณะกลุ่มออมทรัพย์และมีการผลิตข้าวกล้องจากข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกโดยเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งงบประมาณที่ได้รับจัดสรรนั้นจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จำนวน 425,000.- บาท ซึ่งมีการนำไปซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ในการแปรรูปข้าวไร่ จัดสรรในการก่อสร้างโรงเรือน จำนวน 150,000.- บาท จัดซื้อเครื่องสีข้าวไฟฟ้า 75,930.- บาท และครกสีข้าวแบบโบราณ 3,500.- บาท และบางส่วนเป็นทุนในการซื้อข้าวของสมาชิกในกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน มีฝ่ายการเงิน และฝ่ายจัดหาวัสดุ เป็นต้น การบริหารกลุ่มเป็นไปด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ สมาชิกในกลุ่มมีทั้งสิ้น 116 คน ซึ่งเปิดรับสมาชิกทั้งตำบลพลูเถื่อน และสมาชิกที่ปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองด้วยสำหรับข้าวที่นำมาแปรรูป คือข้าวพันธุ์แดงหยด ข้าวพันธุ์ดอกพะยอม ข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวน้ำผึ้ง ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จำหน่ายให้บุคคลทั่วไป และจัดส่งตามร้านค้า และสหกรณ์การเกษตรทั่วไป นอกจากนี้จะสร้างรายได้ให้ครัวเรือนแล้วยังส่งเสริมให้คนในชุมชนสร้างชุมชนเข้มแข็ง รู้จักการแบ่งปัน การทำงานร่วมกัน ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สมจิตร์ จิตรอาราภรณ์, 2555)

กาญจน์ รอดโหม้ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพลูเถื่อน หมู่ที่ 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญที่สามารถช่วยผลักดัน และสนับสนุน

งบประมาณในการจัดตั้งกลุ่ม ให้ประสบความสำเร็จ ทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ ผลិតภัณฑ์ และเป็นตัวกลางในการประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นที่มีความเกี่ยวข้องต่อไปได้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มได้ประสบความสำเร็จ ทั้งยังสามารถส่งเสริมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ก่อให้เกิดรายได้ มีการจ้างงานในชุมชนเพิ่มมากขึ้น (กาญจน์ รอดโหม้ง, 2555)

แนวทางในการอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง

การอนุรักษ์และส่งเสริมให้คนหันกลับมาปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองมากขึ้นนั้น ต้องอาศัยหลายหน่วยงาน คนหลายกลุ่ม รวมทั้งผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและให้เห็นถึงความสำคัญของการปลูกข้าวไร่ แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนใหญ่ก็มีการปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน ที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากว่า แนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์การปลูกข้าวไร่ พื้นที่ตำบลพลูเถื่อนมีหลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

แนวทางที่ 1 ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่เคยปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมือง ให้ความรู้และถ่ายทอดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่คนรุ่นหลังได้รับความรู้ วิธีการปลูกที่ถูกต้อง มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย (อำนาจ ขำเขียน, 2555)

แนวทางที่ 2 รวบรวมเป็นองค์ความรู้จากผู้รู้จริงในท้องถิ่น สร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ให้เด็กและเยาวชน นักเรียน และผู้ที่สนใจในชุมชนได้ศึกษา (จินดา มีเพ็งจันทร์, 2555)

แนวทางที่ 3 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด ให้การสนับสนุนงบประมาณ ประชาสัมพันธ์ จัดทำเป็นบทเรียนเสริมบทเรียนให้นักเรียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่น (กาญจน์ รอดโหม้ง, 2555)

แนวทางที่ 4 หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง อย่างเช่นสำนักงานเกษตรอำเภอ ให้คำแนะนำ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มผลผลิต และการเพิ่ม

มูลค่าของข้าวไรซ์พันธุ์พื้นเมือง การแปรรูปเป็นสินค้ารูปแบบใหม่ๆ เช่นน้ำข้าวกล้องงอก ข้าวกล้องงอก เป็นต้น (จินดา มีเพ็งจันทร์, 2555)

แนวทางสุดท้าย คือคนในชุมชนช่วยกันส่งเสริมและอนุรักษ์การปลูกข้าวไรซ์พันธุ์พื้นเมืองให้คงอยู่สืบไป ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ความสามัคคี ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่ดั้งเดิม ร่วมสืบทอดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร์แก้ว. 2540. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กุเกียรติ สร้อยทอง และคณะ. 2548. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวไร่. สืบค้นวันที่ 2 กรกฎาคม 2555 จาก <https://fs.doae.go.th/knowledge/1rice/upland.doc>.

เดชา ศิริภัทร. 2554. **เส้นทางเกษตรกรรมยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

ถวิล ธาราโภชน. 2526. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ประภาส วีระแพทย์. 2531. **ความรู้เรื่องข้าว**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

รัตนวรรณ รุณชัย. 2534. **เยาวชนชนบทกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

สุวารีย์ ศรีบุญผะ. 2543. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน**. เลย: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย.

สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว กรมการข้าว. 2550. **ข้าวพันธุ์พื้นเมืองภาคใต้**. พัทลุง: สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว กรมการข้าว.

องค์การบริหารส่วนตำบลพลูเถื่อน งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. 2553. **แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2553-2555).**

อาภรณ์ จันทร์สว่าง. 2543. **การพัฒนาบุคลากรกลุ่มและชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.